

KARL POPPER VE METAFİZİK*

Mehtap DOĞAN**

Bilimsel bir çalışma okurken sürükleyicilik arayışı çoğu zaman bende hayal kırıklığına yol açar. Halil Rahman Açar'ın *Karl Popper ve Metafizik* isimli araştırması hakkında söyleyebileceğim ilk husus beni bu hayal kırıklığına uğratmamasıdır. İlk sayfalardan itibaren bir adım sonrasının hesabını veren, her bir cümle ve pasajı birbirini tamamlayarak devam eden ve içerdiği tüm düşünceleri birbirine bağlayan bir çalışma olmasından dolayı rahatça okuma imkânı sunan bu inceleme, sıkıcı olmadan ve okuyucunun dikkatini dağıtmadan nasıl felsefi bir eser yazılacağına güzel bir örneğidir.

Kitabın içeriğine değinmeden önce, çalışmanın en başarılı yanlarından biri olarak düşündüğüm sistematik yapısı hakkında, aktarılması ve örnek gösterilmesi gereken hususların olduğu kanaatindeyim: Araştırmacı, kitabın *Giriş* bölümünde amaçlarını açık, seçik olarak dile getirmiş ve bu amaçlar doğrultusunda kitabı bölümlere ayırmıştır. Eserin her bir bölümü, bir sonraki bölüm için yapılmış ön çalışma halindedir. Bu, okuyucunun kitabı çok daha kolay takip etme imkânını sağlamaktadır. Her bölüm kendi içinde planlı ve tutarlıdır. Tartışılan konunun kitabın amacının neresinde olduğu net bir şekilde sunulmuş ve görüşler maddeler halinde verilmiştir.

Değindiği konu ve kavramları, tanımlarla ve yerinde kullandığı alıntılar ile çok daha açık hale getiren yazar, okuyucuya bir roman okuma rahatlığı ile bilimsel bir çalışma okumanın keyfini yaşatmaktadır. Konu hakkında fazla ön bilgiye sahip olmayan bir okuyucu için dahi bilgilendirici bir çalışma karşımızdadır. Diğer bir ifade ile sayfa sayısı ile ters orantılı bir bilgi birikimi şeklinde değerlendirilebilecek bir kitap olarak görülebilir *Karl Popper ve Metafizik*. Aktarmak istediklerini öz ve net bir şekilde muhataba aktarmakta ve zihin bulanıklığına izin vermemektir. Kaynakçanın genişliği ve işlenen konular, eserin ne denli özenli ve geniş bir çalışma sonucunda ortaya çıktığının en belirgin gösterimleri olarak burada anılabilir.

Kitabın yapısı hakkındaki bu tespitlerimden sonra, yazarın giriş bölümünün sonunda söylediği “muhakemeye okumanız dileğiyle” sözünü yerine getirmek amacıyla eserin içeriksel muhakemesini sizlerle paylaşacağım:

---

* Halil Rahman Açar, *Karl Popper ve Metafizik*, Ankara: Eskiye, 2011, s.135, 8TL

** Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü, Sistematik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

1. Bölümde yazar çalışmaya okuyanı dâhil etmek ve önbilgi eksikliğini gidermek amacıyla Popper'in eserleri ve bilim felsefesi hakkında genel bilgiler vermektedir. Popper'in bilim felsefesinde uğraştığı iki temel sorun olarak (a) *bilimi, bilimsel olmayandan ayırma* ve (b) *tümevarım* sorunlarını belirtiyor. Bilimi bilimsel olmayandan ayırmak amacı ile Popper'in önerdiği *yanlışlanabilirlik* ölçütünü açıklıyor. Bu açıklamayı yaparken karıştırılabilen kavramlar olmaları dolayısıyla *yanlışlanabilirlik* ve *yanlışlamayı* Popper'in ifadeleri ile birbirinden ayırmayı ihmal etmemektedir.

İlk bölümde *yanlışlanabilirlik* ölçütüne getirilen eleştirilere Popper'in de bu ölçütte sıkıntılarının olduğunu itiraf ettiğini dile getirir. İlk bölümün sonunda Popper'in çizgisinin *eleştirel akılcılık* olduğunu belirtir ve eleştirel akılcılığın geleneksel akılcılıktan farklı yönlerini, geleneksel akılcılığın savunduğu temel tezleri sunarak ve bunları eleştirel akılcılık ile karşılaştırarak verir. Kitabın 1. bölümü yazarın okur için yazdığı okuma kılavuzu şeklinde düzenlenmiştir.

İkinci bölümden itibaren Açar, Popper'in düşüncelerinin oluşmasına yol açan fikirlerin daha geniş çözümlene ve ayrıntılarına yer vermektedir. 2. bölümün ilk bölümünde yazar *metafizikten* ne anlamamız gerektiğini aydınlatmaya çalışarak işine başlar. Metafiziğin dört temel ögesi olarak *varlık, bilgi, doğa, din-ahlak metafiziklerini* zikreder. 2. bölümün 2. kısmında araştırmasının temelini oluşturan bilim ile metafiziğin birbirinden ayrılıp ayrılamayacağı konusunda Popper'in konumunu aydınlatmak için; metafizik karşıtı olan Olgucuların tezlerini inceleyerek, Popper'in onlardan ayrıldığı noktayı daha net bir şekilde ortaya çıkarmayı hedefler. Bu bölümde Açar, *Mantıkçı olguculuk* ve *Mantıkçı deneyciliğin* temel tezlerini ve metafizik karşısındaki duruşlarını açık bir şekilde belirtir.

Mantıkçı olguculuk bölümünde, bu tezin mimarı olarak kabul edilen Ernest Mach'ın fikirlerini açıklamakla işe başlar. Mach, bilindiği gibi, metafiziği reddederek bilimi sadece olguların betimlemesi olarak tanımlamıştır. Mantıkçı olguculara göre, *bilimsel ifadeleri* diğerlerinden ayıran özellik deneysel ve gözlemsel doğrulamaya dayanıyor olmalarıdır. Bunu aşan alanlara da bilimsel doğrulama yönteminin uygulanması gerektiği iddiasındadırlar. Einstein'ın bilimin sadece gözlemden elde edilen *olgu* sunmak olmadığı, öyle olsaydı sadece bir katoloğa benzeyeceği eleştirisini de Açar önemli bir nokta olmasından dolayı Mantıkçı olguculuk aleyhine antitez olarak sunmuştur.

Daha sonraki adımda aralarına Frege, Russell ve Wittgenstein'in de bulunduğu Mantıkçı olgucuların, ifadelerin mantıksal çözümlenmelerinden oluşan *bilimci felsefe* yapmaya çalıştığı iddiası dile getiriliyor. Açar bu bölümün son kısmında Mantıkçı

olguculuğun metafiziğe bakış açısı üzerinde duruyor. Mantıkçı olgucuların ilahiyat ve ahlak alanına ait önermeleri metafiziksel oldukları için, yani bu önermeleri *analitik* oldukları ve *duyumlarla doğrulanamadıkları* için anlamsız bulduklarını açıklıyor. Yazar burada bize, Mantıkçı olguculuğun metafiziği reddetmekle birlikte din ve ahlak önermelerini de reddettiğini gösteriyor. Mantıkçı deneycilik bölümüne başlarken onları tanıtmak için ilk iş olarak Mantıkçı olguculukla benzer yönlerini ortaya koyuyor. İki tarafında deneyciliği savunmaları, modern mantığın önemini vurgulamaları ve metafiziği reddetmeleri ortak yönlerini oluşturuyor. İleriki sayfalarda bu Mantıkçı deneycilik çevresini, Mantıkçı olguculuğu savunanlardan ayırmak için onları farklılaştıran yönler hakkında bilgi veriyor.

Ayrıca takip eden sayfalarda, Mantıkçı deneycilik ve olguculuk bir arada değerlendirilerek genel görüşleri açıklayıcı bir şekilde sunulmuş, bölüm sonunda yine kitabın amacına uygun olarak metafizik hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Metafizik önermeleri *tecrübi* olmaması dolayısıyla *sahte önermeler* saymaları, metafizik hakkındaki temel fikirleridir.

Kitabın 3. bölümü kitabın temel konusunun işlenilmeye başlanıldığı bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazar bu bölümde Popper'in ele aldığı metafizik sorunları açıklıyor ve Popper'in metafizik karşısındaki tutumunu, bizlere bu sorunlara yaklaşımlarını ortaya koyarak açıklamaya girişiyor. Popper'in ele aldığı metafizik ile ilgili sorunları; Açar sırasıyla *sınır belirleme ölçütü*, *belirlenimcilik*, *belirlenemezlik*, *gerçekçilik*, *tarihsicilik* ve *Karl Marx*, *evrim ve Darwin*, *zihin ve beden ilişkisi* olarak gruplandırıyor. İlk üzerinde durduğu konu Popper'in bir kuramı bilimsel kılan ve metafizikten ayıran ölçütün onun sınanabilir, yanlışlanabilir ya da çürütülebilir olması şeklindeki iddiasıdır. Açar bu bölümde Popper'in sınır belirleme ölçütüne açıklık getiriyor.

Ancak bu noktada Popper'in metafiziği *çürütülemez* diyerek reddetmediğini kuramları sınıflandırdığını ve felsefi veya metafiziksel kuramların çürütülemez olsalar dahi *doğrudan eleştirel tartışmaya uygunsuz* reddedilmemeleri gerektiğini savunduğunu bizlere gösteriyor. Açar'a göre Popper'in eleştirel akılcılığı, nihai bir çözümü ve nihai bir çürütmesi olmayan felsefi ve metafiziksel problemlerin farklı mümkün çözüm yollarının *eleştirel gözden geçirilmesini* sağlamaktadır.

Yazar *belirlenimcilik* bölümünde Popper'in *bilimsel ve metafiziksel belirlenimcilik* ayrımını bizlere aktarıyor. Bilimsel belirlenimciğin *epistemik*, metafiziksel belirlenimciliğin *ontolojik* alana gönderme yaptığını söylüyor ve kitabın konusu açısından önemli olan noktada Popper'a göre metafiziksel belirlenimciliğin test edilemeyeceğini

ancak tartışılabileceğini bizlere açıklıyor. Belirlenemezlik bölümünde Popper'ı belirlenemezci olarak takdim eden Açar, Popper'in metafiziksel belirlenemezliği bizi yaratıcılığa ve özgür irade düşüncelerine sevk ettiğini düşündüğünü söyler.

Gerçekçilik bölümünde Popper'in gerçekçiliği metafiziksel olarak nitelendirdiğini ve tutarlı bir dünya kavramı kuruluşuna izin vermesinden dolayı *metafiziksel gerçekçiliği*, metafiziksel idealizme tercih ettiğini belirtir. Tarihsicilik ve Karl Marx bölümünde Açar, Popper'in tarihsicilik ve Marx'a karşı sunduğu argümanlarını bizlere aktarır ve Popper'in Marx'ın tarihsici yaklaşımının ve tarihi materyalizminin reddedilmesi gerektiğini savunduğunu açıklar. Ancak bu bölümün ne kadar açık olsa dahi daha kapsamlı bir açıklamayı hak ettiği kanaatindeyim. Hem konunun önemi bakımından hem de tarihsiciliğin metafiziksel yönü hakkında bilgi verilmemiş olmasından kaynaklı daha geniş işlenmesi gereken bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Açar'ın bu bölümünün bir araştırma konusu olarak görülebileceği ve bu konuda araştırmacılara ufuk açacağı düşüncesindeyim.

Evrin ve Darwin bölümü de yine bir çalışma konusu olabilecek şekilde sunulmuştur. Bu bölümde Popper'in doğal seleksiyon kuramını bir totoloji ve başarılı bir metafiziksel araştırma programı olarak gördüğünü bizlere anlatan Açar Popper'in tüm evrim kuramının doğal seleksiyon ile açıklanamayacağını ve doğal ayıklanma kuramının test edilebilir olarak yeniden formüle edilmesi gerektiğini düşündüğünü belirtmektedir. Bu bölümde son olarak *zihin-beden ilişkisi* hakkında Popper'in görüşlerini okuyucuya sunmaktadır. Popper bu konudaki görüşlerini tanımladığı üç dünya (*Dünya 1, Dünya 2, Dünya 3*) arasındaki etkileşimler üzerine oturtmakta ve zihin beden ilişkisi probleminde bulunduğu konunun *psikofiziksel etkileşimcilik* olduğunu belirtmektedir.

4. Bölüm olan *Popper'in Metafizikle İlgili Görüşlerinin Değerlendirilmesi* bölümü kitabın vermek istediği mesajı net olarak okuyucuya veren ve önceki bölümlerde hazırlığı yapılan tezlerin toparlandığı ve netleştirildiği bölümdür. Popper'in metafizikle ilgili görüşleri açıklanmış ve okuyucunun zihnindeki sorular netliğe kavuşturulmuştur. Bu bölümü okuyana kadar birçok okuyucu kitabın ismini sorgulasa da, yapılmak istenen bu noktada açığa kavuşmuştur. Sonuç bölümü de hem araştırmancının hem de Popper'in bilim felsefesinin güzel bir özetidir.

Genel olarak değerlendirmek gerekirse, Açar, Karl Popper ile ilk defa karşılaşanlar için dahi onun bilim felsefesini tarafsız olarak açıklayıcı ve öğretici bir inceleme eser ortaya koymuştur. Ancak üçüncü bölümün içinde yer verdiği (yedi) bölümler çok geniş alanları kapsamakta ve fikirler net olarak sunulsa dahi çok daha geniş bir yeri hak

etmektedirler. Belki yazar bu kitabın içinde bu bölümlerin daha geniş açıklanmasının okuyucuyu temel tezden uzaklaştıracağını düşünmüş olabilir. Bu noktada görmemiz gereken aslında şudur ki; Açar konuya ilgi duyabilecek araştırmacılara güzel alanlar açmış ve işe başlayacakları noktalarda yol gösterici olmuştur. Kitap hakkında belirtmek istediğim bir diğer husus da çalışmanın yeni basımında gözden kaçan aksaklıkların düzeltilmesi gerekliliğidir.

Karl Popper'in metafizik konulara olan yaklaşımı hakkında Türkiye'de gerçekleştirilmemiş bir alana katkı amacıyla kaleme alınmış olan bu çalışma hedefine ulaşmış gözükmektedir. Popper üzerine yapılmış kapsamlı ve özgün bir araştırma olması sebebiyle, bilim felsefesi alanında evrensel manada değerlendirilmesi gerekmektedir. Popper'in metafizik konulara yaklaşımı ve bilim felsefesi hakkında bilgilendirici olmasının yanısıra, karşıt görüşleri savunanlar için dahi ikna edici görünümde bir çalışmadır Açar'ın *Karl Popper ve Metafizik* adlı eseri.